

Freira's *Pterodroma madeira* op het randje van de afgrond?

ZINO'S PETRELS OVER THE EDGE?

Guido O. Keijl

Freira op zee voor de kust van Madeira, 30 augustus 2010. *Zino's petrel*, 30 August 2010, off Madeira (Roef Mulder).

Op 13 augustus 2010 verwoestte een bosbrand 's werelds enige kolonie van de Freira *Pterodroma madeira*. De brand was aangestoken door herders die ontevreden waren met het beleid ten aanzien van hun kuddes. Freira's broeden op steile kliffen op ruim 1500 meter boven zeeniveau in het bergachtige, centrale deel van Madeira. De vogels graven zelf hun holen in een dunne, door plantengroei ontstane venige laag die de vulkanische rotsgrond bedekt. De wereldpopulatie bedraagt momenteel naar schatting 60-80 paar, overigens meer dan een verdubbeling van de wereldpopulatie sinds de herontdekking eind jaren 1960. De soort broedt op voor mensen nagenoeg onbereikbare kliffen, maar voor katten en bruine ratten is het kinderspel om de nesten te bereiken. Een belangrijk deel van de Freira-bescherming bestond tot nu toe dan ook uit het voortdurend wegvangen en

vergiftigen van deze uitheemse predatoren.

Behalve door katten en ratten worden Freira's ook bedreigd door de op het eiland aanwezige geiten en schapen, die weliswaar niet op de broedlocaties kunnen komen, maar wel elders alle planten opvreten, zo erosie bevorderen en daarmee potentiële nieuwe broedlocaties ongeschikt maken. Daarnaast is het op z'n zachtst gezegd ergerlijk dat een 'absoluut noodzakelijke NAVO-radar voor militaire doeleinden' uitgerekend op de allerhoogste bergtop Pico do Areeiro moest komen, bovenop de berg waar de Freira's broeden. Afgezien van gevaar voor botsingen en het nodige lawaai wordt het hele gevaarte 's nachts flink verlicht, hetgeen door een echte *tubenose* natuurlijk niet op prijs wordt gesteld.

De brand kon niet op een ongelukkiger moment komen, want er bevonden zich grote jongen in de holen. Nadat het vuur de kolonie was gepasseerd kon de schade worden opgenomen. Maar liefst 25 van de 38 jongen en drie adulte vogels bleken te zijn omgekomen; een aanzienlijke aderlating voor de populatie. Weliswaar vonden bewakers van het natuurreservaat Parque Natural da Madeira enkele dagen na de brand nog dertien levende jongen, maar omdat de vegetatie geheel was weggebrand, waren deze een gemakkelijke prooi voor de katten en ratten en verdwenen ze in de weken na het eerste bezoek als sneeuw voor de zon.

Om te voorkomen dat de resterende grond in winter 2010-2011 met de regen zou wegspoelen zijn restauratiewerkzaamheden ondernomen. Hiertoe is een soort 'deken' van kokosmatten over de onmogelijk steile kliffen uitgespreid en vastgezet. Dit was een hele onderneming, omdat de kolonie niet 'om de hoek' ligt (drie uur om er te komen, zes uur om er weer weg te komen) en uitsluitend bereikt kan worden met hulpmiddelen zoals touwen en bijbehorend klimtuig. Bij restauratiewerkzaamheden in de kolonie van de nauwverwante Desertastormvogel *P. deserta* op Bugio, zo'n vijftig kilometer verderop, waren hiermee gelukkig al gunstige ervaringen opgedaan. Ook zijn in december 2010 plantenzaden uitgestrooid om de regeneratie van de grotendeels endemische vegetatie te bespoedigen. Het voorjaar was gezien de pittige winterregens misschien beter geweest, maar alles moest eind maart al klaar zijn, als de eerste broedvogels weer terugkeren voor een nieuw broedseizoen. Dit onderdeel van het project is deels geslaagd, want dit voorjaar was hier en daar weer een groen waas over de kliffen te zien. Ook zijn 35 kunstmatige holen van metaal en aardewerk in de rotswand ingegraven. Het is te hopen dat de vogels de nieuwe holen accepteren en zich niet laten afschrikken door de stank van verbrande grond en mensenluchtjes.

Om de werkzaamheden te bekostigen zijn door onder andere lokale

autoriteiten en BirdLife diverse internetoproepen geplaatst. Half december was al ruim zestienduizend euro gedoneerd. Donaties zijn ongetwijfeld nog steeds welkom (zie bijvoorbeeld www.justgiving.com/zinos-petrel-disaster). Tijdens bezoeken aan de kolonie in het voorjaar van 2011 zijn weer diverse vogels gehoord. Op 5 mei werden, geheel tegen de verwachting in, twee dode adulten in een nest gevonden. Eén was als pul geringd in augustus 2000, de ander als adult in 1987. Doodsoorzaak vooralsnog onbekend. Frank Zino, in 1969 een van de herontdekkers van de soort, verzochtte na een bezoek aan de verbrande kolonie op 16 september 2010: "*Thinking back we are more or less where we were in the early 80's, with all the juveniles being predated. All was going so well until this disaster, but there are several generations out there, which will return. Hopefully they will return to our artificial nests.*" Inmiddels weten we meer: de aantallen teruggekeerde Freira's in voorjaar 2011 zijn hoopgevend. De Freira is nog niet verloren!

Determinatie van Gon-gon *P. feae*, Freira *P. madeira* en Desertastormvogel *P. deserta* (zie voorplaat) is buitengewoon lastig. Gon-gon broedt op de Kaap-Verdische Eilanden, Freira op Madeira en Desertastormvogel op Bugio, een van de Desertas, een eilandengroepje ten zuidoosten van Madeira. De belangrijkste onderscheidende kenmerken tussen Freira en Desertastormvogel zijn, voor zover bekend, de snaveldikte (dunner bij Freira, maar er is overlap en beide soorten vertonen enige seksuele dimorfie in snaveldikte), relatieve vleugellengte (korter bij Freira), formaat (Freira is kleiner), hoeveelheid wit op de ondervleugel (Freira heeft gemiddeld de witste ondervleugel, maar er is veel overlap en tijdens ringsessies zijn individuen met zeer donkere ondervleugels bij de kolonie gevangen), geluid en broedperiode (Freira heeft eieren in mei-juni, Desertastormvogel in juli-augustus, Gon-gon in december-januari). Desertastormvogel en Gon-gon lijken nog meer op elkaar dan een van tweeën op Freira. Determinatie gebeurt dan ook meestal op grond van de aanwezigheid nabij de kolonies, in de hoop dat de andere 'er wel niet zal voorkomen'. Trekbewegingen en aanwezigheid door het jaar heen zijn vooralsnog grotendeels onbekend, voornamelijk vanwege herkenningproblemen, maar ook vanwege de lage trefkans en het ontbreken van betrouwbare waarnemingen op zee. Tegenwoordig zijn zowel enkele Freira's als enkele Desertastormvogels uitgerust met dataloggers en de eerste publicatie over de routes die de eerste op zee aflegt is inmiddels beschikbaar (Zino *et al.* 2011). De Desertastormvogel trekt na de broedtijd naar de Zuid Amerikaanse kust en doet dat vermoedelijk via de oostkust van Noord-Amerika (Menezes *et al.* 2010). De taxonomie van deze groep van soorten is nog niet uitgekristalliseerd: sommigen beschouwen Deserta en Gon-gon als ondersoorten, anderen beschouwen ze als aparte soorten. Dat Freira wel (verder) apart staat van de andere (twee) wordt wel algemeen geaccepteerd. Zie voor enkele recente artikelen over herkenning en verwantschappen de referentielijst van deze bijdrage.

Dankwoord

Ik wil Roef Mulder bedanken voor het beschikbaar stellen van zijn foto's.

Summary

On 13 August 2010 a forest fire destroyed world's single breeding colony of Zino's Petrels in Central-Madeira. Wardens found 25 large chicks and three adults, all dead in the burrows, a severe blow to the tiny world population of a mere 60-80 breeding pairs. Restoration work after the fire had ceased involved placing blankets of coconut fibre on the steep cliffs, to retain the soil from being washed away by the winter rains, and placing artificial burrows from metal and earthenware dishes. Seeds of local plants have been sown in December 2010, to speed up the vegetation's regeneration. Zino's petrels are not only threatened directly by predating cats and rats, but also indirectly by the grazing of goats and sheep, which destroy the natural vegetation on potentially new breeding locations. A new threat has come from a NATO-radar, which has recently been erected exactly on top of the very mountain where the single colony resides. Money was raised by BirdLife and local authorities, but donations will probably still be welcome (see www.justgiving.com/zinos-petrel-disaster). Returning adults in spring 2011 shows that the species is not yet exterminated.

Referenties

- Jesus J., D. Menezes, S. Gomes, P. Oliveira, M. Nogales & A. Brehm 2009. Phylogenetic relationships of gadfly petrels *Pterodroma* spp. from the Northeastern Atlantic Ocean: molecular evidence for specific status of Bugio and Cape Verde petrels and implications for conservation. *Bird Conservation International* 19: 199–214.
- Menezes D., P. Oliveira & I. Ramirez 2010. *Pterodromas do arquipélago da Madeira Duas espécies em recuperação*. Serviço do Parque Natural da Madeira, Funchal.
- Shirihai H., V. Bretagnolle & F. Zino 2010. Pelagic identification of the northeast Atlantic gadfly petrels. *Birding World* 23: 239–275.
- Zino F., R. Brown & M. Biscoito 2008. The separation of *Pterodroma madeira* (Zino's Petrel) from *Pterodroma feae* (Fea's Petrel) (Aves: Procellariidae). *Ibis* 150: 326–334.
- Zino F., R. Phillips & M. Biscoito 2011. Zino's Petrel movements at sea - a preliminary analysis of datalogger results. *Birding World* 24: 216-219.

Adresgegevens auteurs:

Guido O. Keijl

Guido Keijl Brederodestraat 16a, 1901 HW Bakkum, g.o.keijl@casema.nl